

ВІДГУК

офіційного опонента, кандидата педагогічних наук Тринус Олени Володимирівни на дисертаційне дослідження Боднара Дмитра Миколайовича «Педагогічна та науково-методична спадщина О. Р. Мазуркевича», подане на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.01 - загальна педагогіка та історія педагогіки в спеціалізовану вчену раду Д 26.053.01 Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова

Актуальність обраної теми. Сучасний етап розвитку українського суспільства пов'язаний з реформуванням освітньої галузі, творенням нової української школи, формуванням нового покоління всебічно розвинених особистостей, з високим рівнем загальнокультурної компетентності та громадянської відповідальності. З огляду на це одним із важливих напрямів розвитку української освіти є гуманітарний, який, зокрема, забезпечує цей процес та сприяє збереженню національної ідентичності, духовних ідеалів в умовах глобалізації світового простору. Особливого значення в цьому контексті набуває літературна освіта як потужний чинник формування у молодих поколінь поваги до рідного слова, виховання любові до книги, формування естетичних смаків, інтересу до духовних надбань своєї країни та людства.

Свого часу в Україні, як складової частини СРСР, була сформована ефективна система шкільної літературної освіти, водночас останніми роками спостерігається спад її якості, недооцінка націотворчого потенціалу української літератури як навчального предмету, та наслідком є низький рівень літературного розвитку школярів. Тому постає потреба в об'єктивному вивченні з нових методологічних позицій, незаангажованих ідеологічно, та творчому осмисленні й неупередженій оцінці надбань радянської педагогіки. Одним з визначних представників кагорти українських учених-педагогів є Олександр Романович Мазуркевич (1913-1995 рр.), який посідає особливе місце у національно-культурному та освітньому житті України. Творче осмислення теоретичної спадщини вченого, зокрема ідей щодо обґрунтування

методологічних та методичних основ шкільної літературної освіти, виховання молодого покоління, підвищення ефективності навчально-виховного процесу, ролі вчителя в його здійсненні є важливим джерелом збагачення теорії і практики сучасної освіти.

З огляду на це, а також через відсутність в історіографії цілісного наукового дослідження з узагальнення науково-методичного доробку О.Р. Мазуркевича для становлення й розвитку української національної педагогічної науки ХХ ст. актуальність рецензованої дисертації не викликає сумнівів.

Дисертацію виконано відповідно до комплексного тематичного плану досліджень кафедри педагогіки та управління навчальним закладом Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка за темою «Теоретико-методичне обґрунтування оптимізації навчально-виховного процесу студентської молоді у ВНЗ» (державний реєстраційний номер 0113Ш04348).

Ступінь обґрунтованості наукових положень. Вважаємо, що здобувач на основі глибокого аналізу проблеми розробив логічну структуру дисертаційного дослідження. Робота складається із з анотацій українською та англійською мовами, вступу, трьох розділів, висновків до них, загальних висновків, списку використаних джерел, додатків та відповідає діючим вимогам до дисертаційних досліджень на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук.

Дисертантом на достатньому науковому рівні обґрунтовано вибір теми, визначено мету, завдання, об'єкт, предмет, хронологічні межі дослідження, використано комплекс методів історико-педагогічного дослідження (загальнонаукові (аналіз, синтез, порівняння, узагальнення) та конкретно-історичні (історико-біографічний, історико-генетичний, порівняльно-зіставний, історико-системний, проблемно-хронологічний).

Для реалізації мети дослідження Д.В. Боднарем опрацьовано достатню кількість опублікованих та неопублікованих джерел (усього 378 найменувань у списку використаних джерел). Це, зокрема, науково-педагогічна спадщина

О.Р. Мазуркевича - фундаментальні, науково-методичні та навчальні праці, документи творчої діяльності (статті, анотації та рецензії, робочі матеріали досліджень, наукові та творчі звіти, офіційні, особисті документи, автобіографії, характеристики, приватне листування), архівні документи Центрального державного архіву вищих органів влади і управління України, Центрального державного архіву-музею літератури і мистецтва України, архіву Інституту педагогіки НАГІН України, архіву Педагогічного музею НАПН України, архіву Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського; науково-педагогічні джерела фондів Національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського, Державної науково-педагогічної бібліотеки НАПН України імені В. О. Сухомлинського, бібліотеки Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка; публікації сучасників О.Р. Мазуркевича та дослідників його наукового доробку тощо.

Наукова інтерпретація архівних джерел та інших матеріалів джерельної бази в дисертації є достатньо виваженою, переконливою, оскільки ґрунтується на принципах історизму, об'єктивності, системності, єдності історичного і логічного. Обрана дисертантом методологічна позиція щодо використання джерельної бази в історико-педагогічних дослідженнях відповідно до вимог біографічного і герменевтичного підходів, яка вможливила розгляд джерелознавчої бази творчої спадщини О.Р. Мазуркевича, може бути використана дослідниками при вивченні життєвого, наукового й творчого шляху видатних українських учених, педагогів, теоретиків і практиків освітянської галузі в історичній ретроспективі. У цьому ми вбачаємо теоретичне значення виконаної дисертаційної розвідки.

Достовірність і новизна наукових положень, висновків та рекомендацій. Дисертація характеризується науковою новизною, яка полягає в здійсненні цілісного аналізу науково-педагогічної діяльності та творчої спадщини О.Р. Мазуркевича в контексті соціокультурних і освітніх реалій другої половини ХХ століття; автором розроблено періодизацію життєвого та творчого шляху вченого згідно з критерієм зміни характеру його діяльності;

з'ясовано основні чинники формування світоглядних позицій і педагогічних переконань, напрями педагогічної та науково-методичної діяльності вченого.

Заслуговує уваги: реконструйована у хронологічній послідовності наукова біографія О.Р. Мазуркевича; представлення напрямів його творчої діяльності; виокремлення творчого внеску вченого у педагогічну науку України та визнання його ключової ролі у реформуванні шкільної літературної освіти в Україні у 50-80 рр. ХХ ст.; висновок про те, що наукові пошуки О.Р. Мазуркевича в галузі педагогіки, історії педагогіки, історії методики вивчення української літератури та методики навчання літератури відповідали тогочасним запитам суспільного життя та є актуальними для сучасної школи (розділ 1); аналіз діяльності О.Р. Мазуркевича у галузі історико-педагогічних знань, його внесок у відтворенні цілісної картини національної шкільної освіти, що уможливлювалося намаганнями вченого уникнути впливу ідеологічних чинників; окреслення вимог, які О.Р. Мазуркевич висував до особистості вчителя, зокрема вчителя літератури, а саме - рівень його професійної підготовки, здатність до творчого розвитку і саморозвитку; вивчення передового досвіду кращих радянських вчителів (розділ 2); дослідження вагомого внеску науковця у педагогічну теорію та практику, зокрема щодо: розроблення теоретико-методичних засад розвитку шкільної літературної освіти; формування загальної культури особистості учня, його гуманітарного і системного мислення, свідомості та самосвідомості; обґрунтування теорії шкільного підручникотворення та створення інноваційних за структурою і змістом навчальних програм (розділ 3).

Аналіз проблеми дослідження дав можливість дисертанту зробити аргументовані висновки до розділів та загальні висновки, які відповідають найважливішим положенням рецензованого дослідження та поставленій меті.

Не викликає сумніву **практичне значення** результатів проведеного дослідження. Його результати поглиблюють історико-педагогічні знання про творчу спадщину О.Р. Мазуркевича, його вклад у розвиток національної літературної освіти. Ці знання можуть бути використані насамперед для формування сучасної концепції літературної освіти, а також науковцями в галузі

загальної педагогіки, історії педагогіки, методики викладання; при підготовці наукових та навчально-методичних праць у галузі знань 01 Освіта/Педагогіка.

Важливо, що результати дослідження упроваджено в освітній процес Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка, Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара, Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського, Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя, Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка.

Результати дослідження висвітлено в 15 одноосібних публікаціях, із них 3 статті в наукових фахових виданнях України, 3 статті у наукових фахових виданнях України, віднесених до міжнародних наукометричних баз даних, 1 стаття в зарубіжному науковому виданні, 8 статей у збірниках матеріалів науково-практичних конференцій різних рівнів.

Отже, представлена робота є самостійним та завершеним дослідженням, у якому реалізовано його мету, розв'язано усі дослідницькі завдання. Автореферат дисертації відображає основний її зміст.

В цілому оцінюючи позитивно дисертаційне дослідження, вважаємо за потрібне висловити **побажання та зауваження дискусійного характеру:**

1. Першим завданням дослідження визначено обґрунтування його теоретичних засад, але у висновку дисертації мова йде про методологічні засади, зокрема принципи, підходи дослідження педагогічної персоналії О.Р. Мазуркевича. Тому, на нашу думку, формулювання завдання дослідження є не зовсім коректним.

2. Позитивно оцінюючи представлену в дисертації періодизацію життєвого та творчого шляху О.Р. Мазуркевича, водночас вважаємо за доцільне визначення критеріїв для її проведення, а також подання періодизації після аналізу біографії вченого, що, на нашу думку, є логічним.

3. Вважаємо, що у додатках варто було б представити хронологічну таблицю життя і діяльності О.Р. Мазуркевича, що сприяло б візуалізації сприйняття презентованого матеріалу.

4. Високо оцінюючи розроблення дидактичних матеріалів для використання при викладанні навчальних дисциплін «Історія педагогіки», «Педагогіка», «Методика навчання літератури», вважаємо недоліком відсутність відповідної інформації у розділі «Практичне значення одержаних результатів» автореферату та у вступі дисертації. На наше переконання, ці матеріали необхідно було б подати у додатках дисертації.

5. Позитивним аспектом роботи є її прогностичний характер, але подана в тексті дисертації узагальнена інформація щодо творчого використання конструктивних ідей педагогічної спадщини О.Р. Мазуркевича носить фрагментарний характер. Доцільним було б представлення її в окремому параграфі, а також обґрунтування можливості використання творчого досвіду вченого в сучасних умовах на різних рівнях.

6. На жаль, здобувач не завжди дотримується основних вимог до оформлення дисертацій та представлення публікацій, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації, зокрема: в анотації представлені основні результати дослідження, але чітко не зазначено їх наукову новизну; у загальних характеристиках розділів дисертації представлена зайва інформація, яка має бути подана у їх змісті; у додатках немає пояснень, на основі якого джерела його опрацьовано; серед статей у наукових фахових виданнях України представлено статтю у виданні «Проблеми сучасної психології» (позиція 4), яке внесено до Переліку наукових фахових видань України з психології.

Проте, означені зауваження і побажання не впливають на загальний науковий рівень дисертації та не піддають сумніву основні наукові результати, отримані дисертантом.

Загальний висновок. Аналіз дисертації, автореферату та опублікованих праць дисертанта дає підстави зробити загальний висновок, що дисертаційне дослідження Боднара Дмитра Миколайовича «Педагогічна та науково-

методична спадщина О.Р.Мазуркевича», подане на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки, є завершеним, цілісним, самостійним науковим дослідженням, яке має наукову новизну, теоретичне та практичне значення.

Дисертація відповідає нормативним вимогам «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого постановою КМУ № 567 від 24.07.2013, що є підставою для присудження її автору – Боднару Дмитру Миколайовичу наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки.

Кандидат педагогічних наук,
вчений секретар Інституту
педагогічної освіти і освіти
дорослих імені Івана Зязюна
НАПН України

Тринус О.В.

